

QADIMGI VA O'RTA ASR SHARQ MUSIQASI

Muallif: Narzullayeva Dilshoda Omon qizi

Termiz davlat pedagogika instituti

Jismoniy madaniyat va san'at fakulteti

Musiqiy ta'lim yo'nalishi

23-01 guruh 3-bosqich talabasi

Ilmiy rahbar: X.Sh.Raxmatullayev

TerDPI, Musiqa mahorati va madaniyati kafedrasi dotsenti v.b

Annotatsiya

Ushbu maqolada qadimgi va o'rta asr Sharq musiqasi taraqqiyoti, uning nazariy asoslari, ijrochilik an'analari hamda jamiyat hayotidagi o'rni yoritilgan. Sharq musiqasi madaniyatining shakllanish jarayoni, maqom tizimi rivoji va buyuk mutafakkirlarning musiqaga oid qarashlari ilmiy jihatdan tahlil qilingan.

Kalit so'zlar: Sharq musiqasi, maqom, musiqashunoslik, Forobiy, Ibn Sino, Xorazmiy, estetik madaniyat, an'anaviy musiqasi.

Qadimgi va o'rta asr Sharq musiqasi insoniyat madaniy taraqqiyotining eng muhim qismlaridan biri hisoblanadi. Sharq xalqlari, jumladan Markaziy Osiyo hududida yashagan elatlar musiqasi san'atini nafaqat badiiy ifoda vositasi, balki falsafiy, tarbiyaviy va ilmiy tizim sifatida ham rivojlantirganlar. Musiqa qadimdan inson ruhiyatini tarbiyalovchi, jamiyat ma'naviyatini shakllantiruvchi muhim vosita sifatida qadrlangan.

Qadimgi Sharq musiqasi Misr, Mesopotamiya, Eron va Markaziy Osiyo hududlarida shakllangan eng qadimiy musiqiy an'analardan biridir. Bu davrda musiqasi asosan diniy marosimlar, saroy tantanalari va xalq bayramlarida qo'llanilgan. Musiqa asboblari sifatida torli, puflama va zarbli cholg'ular keng tarqalgan bo'lib, ular keyingi davr musiqasi madaniyatiga asos bo'lib xizmat qilgan.

Sharq musiqasi qadimdan og‘zaki an‘ana asosida rivojlangan bo‘lib, kuy va ohanglar ustoz-shogird tizimi orqali avloddan avlodga o‘tgan. Bu jarayon musiqaning milliy va hududiy xususiyatlarini saqlab qolishga yordam bergan.

O‘rta asrlar Sharq musiqasi ilmiy asosda rivojlangan davr hisoblanadi. Bu davrda musiqa nafaqat san‘at, balki matematika, falsafa va tibbiyot bilan bog‘liq ilm sifatida ham o‘rganilgan. Musiqa nazariyasi tizimli shaklga kelgan va ilmiy risolalar yozilgan.

Buyuk mutafakkir Abu Nasr Forobiy musiqa nazariyasini ilmiy asoslab bergan birinchi olimlardan biri hisoblanadi. U “Katta musiqa kitobi” asarida tovushlar, ritm va ohanglar tizimini chuqur tahlil qilgan. Forobiy musiqaning inson ruhiyatiga ta‘sirini ham ilmiy jihatdan asoslab bergan.

Shuningdek, Abu Ali ibn Sino ham musiqani tibbiyot va ruhiy davolash bilan bog‘lab o‘rgangan. U musiqa inson salomatligi va psixologiyasiga ijobiy ta‘sir ko‘rsatishini ta‘kidlagan.

O‘rta asrlarda Sharq musiqasida maqom tizimi shakllanib, keyinchalik Markaziy Osiyo musiqa madaniyatining asosiy poydevoriga aylangan. Maqomlar murakkab musiqiy tuzilishga ega bo‘lib, ular falsafiy va estetik mazmuni ifodalagan.

Maqom san‘ati orqali insonning ichki kechinmalari, tabiat hodisalari va hayot falsafasi ifodalangan. Bu tizim keyinchalik Buxoro Shashmaqomi, Xorazm maqomlari va Farg‘ona-Toshkent maqom maktablarining rivojlanishiga asos bo‘lgan.

Sharq musiqasi jamiyat hayotida muhim ijtimoiy vazifalarni bajargan. U xalqni birlashtirish, ma‘naviyatni yuksaltirish va estetik tarbiyani shakllantirish vositasi bo‘lgan. Musiqa orqali axloqiy qadriyatlar, tarixiy xotira va milliy an‘analar saqlanib qolgan.

Estetik jihatdan Sharq musiqasi nafis ohanglar, murakkab ritmlar va chuqur falsafiy mazmuni bilan ajralib turgan. Bu musiqa insonda go‘zallik tuyg‘usini shakllantirishga xizmat qilgan.

Qadimgi va o‘rta asr Sharq musiqasi jahon musiqa madaniyatining eng boy va chuqur qatlamlaridan biri hisoblanadi. U ilmiy, falsafiy va badiiy jihatdan rivojlangan bo‘lib, keyingi davr musiqa san‘atining shakllanishiga katta ta‘sir ko‘rsatgan. Forobiy va Ibn Sino kabi mutafakkirlarning musiqiy qarashlari Sharq musiqashunosligining ilmiy asoslarini

yaratgan. Bugungi kunda ham ushbu meros milliy musiqa madaniyatining muhim qismi sifatida o‘z ahamiyatini saqlab kelmoqda.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. Forobiy. Katta musiqa kitobi. – Toshkent: Fan, 2008.
2. Ibn Sino. Tibbiyot risolalari. – Toshkent: Abu Ali ibn Sino nashriyoti, 2005.
3. Rajabov A. O‘zbek maqom san’ati. – Toshkent: San’at, 2019.
4. Ismoilov S. O‘zbek musiqa tarixi. – Toshkent: Musiqa, 2016.
5. Qosimov B. Jadidchilik va milliy uyg‘onish. – Toshkent: Fan, 2004.